

Uns apunts sobre el pensament geogràfic de Lluís Solé i Sabarís

Joan Tort i Donada
Departament de Geografia
Universitat de Barcelona
jtort@ub.edu

1. Enquadrament

A l'acte del propassat 11 de desembre de commemoració del cinquantenari de la *Geografia de Catalunya*, d'editorial AEDOS, es féu un èmfasi particular en el "valor emblemàtic" d'aquesta obra: paraula (o expressió) clau que concità el consens dels diferents ponents a l'hora de referir-s'hi.

De la nostra part, volem defensar igualment aquest *valor emblemàtic* des d'un altre punt de vista: el de la vigència, o actualitat, o potencialitat de l'obra, en un pla no pas retrospectiu, sinó de present i de futur. A parer nostre, continua sent una obra que ofereix idees, pautes i suggestions del màxim interès, des de la perspectiva d'una visió *creativa* de la geografia.

En altres paraules: pensem que hi ha, al seu darrere, una sèrie de claus interpretatives que ens remetent, necessàriament, al pensament geogràfic del seu director, Lluís Solé i Sabarís. Unes claus que ens forneixen uns punts de referència fonamentals per fer-nos càrrec de la manera en què Solé concep l'obra i l'esperit (científic) amb què tracta de tirar-la endavant.

D'una banda, partim d'una interessant referència a la qüestió per part d'Enric Bertran González, a l'article "Lluís Solé i Sabarís: una lliçó de ciutadania i una lliçó acadèmica", publicat l'any 1985 a *Treballs de la Societat Catalana de Geografia* amb motiu de l'homenatge al doctor Solé. Bertran, després d'apuntar que s'apropa al seu coneixement com a persona que havia estat capaç de fer una sistematització de la geografia de Catalunya", ens proporciona l'enunciat més simple que coneixem a propòsit de *com* entenien la geografia el nostre personatge: "l'estudi de les diverses i complexes relacions que l'home estableix amb el medi" (Bertran, 1985, p. 84).

Simplicitat? No ben bé; el mateix Enric Bertran ens ofereix noves pistes:

"Conseqüent amb aquesta opció [l'amplitud de la geografia com a coneixement], el Dr. Solé [...] ha esdevingut un exemple excel·lent d'aquesta concepció de la geografia, perquè *ha assumit el compromís d'entendre en diverses disciplines científiques*, i hi ha reeixit: ha lligat una vocació didàctica amb una altra de científica [...] tot treballant en l'ampli camp d'acció de les ciències naturals i de les ciències socials." (Bertran, 1985, p. 84)

Cal tenir present que la faceta apuntada no es pot destriar d'una altra, també fonamental: l'atenció i la cura envers el *llenguatge*. Una faceta que els seus deixebles ens expliquen que dominava plenament. Ens ho testimonia Albert Compte:

“Llegir un llibre o un article de Solé ha estat sempre, per a mi, una feina gratificant. I no solament els textos de geografia pròpiament dita [...] sinó també els exclusivament geològics, matèria més tecnificada i de lèxic per a nosaltres més esotèric i especialitzat. L'ordenació conceptual, la claredat expositiva, el llenguatge planer [...] però d'un impecable rigor científic, són qualitats que sempre he apreciat en els seus textos.” (Compte, 1985, p. 74)

En la mateixa línia, Carmina Virgili:

“Lluís Solé Sabarís és el darrer d'una generació de [geòlegs] científics complets que, per damunt dels límits i barreres de l'especialitat, tenen una visió totalitzant de l'estudi de la terra i del paisatge, una visió que va més enllà de la ciència conreada (la geologia, en el seu cas) per entrar en el camp de la geografia.” (Virgili, 1979, p. 20)

Josep Iglésies es fa, al respecte, una pregunta clau: “¿D'on li podia venir a Lluís Solé aquest afortunat incidir des de l'estudi del món natural al món humà?” I ens explica que, en conèixer Lluís Solé al Centre Excursionista de Catalunya, quan només tenia 19 anys, li va cridar que digués aquestes paraules: “El propi Solé ens repetia, sempre que venia a tomb, que foren les lliçons de Pau Vila les que li descobriren el vessant humà de la geografia” (Iglésies, 1989, p. 13). Apunta Iglésies que Solé va mantenir sempre aquesta particular consideració. I, així, l'any 1974 repetia (al prefaci de l'obra *Barcelona i la seva rodalia al llarg del temps*: “Els cursos de Pau Vila tingueren per a mi una influència decisiva.”¹ Apunta també Iglésies la possible influència que en aquesta concepció integradora de la geografia degué tenir el pas de Solé per l'Institut-Escola; un centre d'ensenyament que abordava l'estudi combinat de les ciències naturals i de les humanitats, i que era dirigit per Josep Estalella: “D'ell s'encomanà Solé Sabarís el seu alt sentit d'humanitat pedagògica” (Iglésies, 1989, p. 14).

2. Lluís Solé i Sabarís, un pensament *consilient*

Escriu Lluís Casassas el 1986, al 'Pòrtic' del número 6 de *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*:

“Ens agrada pensar (i l'índex d'aquest primer volum ja n'és un senyal) que amb aquest recull podem fer realitat una de les facetes més notables de Lluís Solé: la seva capacitat d'incorporar professionals de totes les disciplines a la discussió de qüestions que, de més lluny o de més a prop, es podrien considerar especialment geogràfiques: demografia, economia, sociologia, geomorfologia, geohistòria, urbanisme... Solé ens ensenya la perseverança en l'esforç per fer possible la desaparició de les fronteres entre les diverses ciències socials i l'apropament dels continguts de totes les branques científiques que s'hi relacionen.” (Casassas, 1986, p. 11)

A parer nostre, aquesta concepció oberta i integradora de la ciència per part de Solé queda significativament reflectida al prefaci de l'obra de la qual avui commemorem la publicació, la *Geografia de Catalunya*. Vegem de quina manera:

“Cap més ciència com la geografia no pot ésser qualificada alhora de nova i antiga;

1. Citat per Iglésies, 1989, p. 13.

ni cap més segurament és capaç d'oferir aquests atributs paradoxals tan fortament contrastats. Malgrat que l'home comença a fer geografia així que es mou damunt la terra, la ciència geogràfica, tal com avui l'entendem, és una de les branques més recents del saber humà." (Solé, 1958, p. 11)

Més enllà de la brevetat de la reflexió, val la pena que parem esment en les consideracions que Solé fa sobre l'*atemporalitat* de la geografia (ciència, alhora, "nova" i "antiga") i sobre la seva polivalència com a coneixement, entre la geogracificitat inherent al propi ser humà i la formalització específica com a ciència moderna.

En qualsevol cas, segons el nostre autor, és ben clar que no parlem precisament d'una ciència simple o banal. Intrínsecament, podríem dir la *complexitat* és la seva qualitat essencial. I per dos motius fonamentals: que per la diversitat de coneixements (sovint contrastats) que implica, i per les grans dificultats que afronta, com a ciència, en tractar d'establir nexes i connexions entre uns coneixements i uns altres (res a veure, com remarca el propi Solé, amb la idea d'una *juxtaposició*):

"Poques ciències ofereixen tantes dificultats a l'investigador per a acomplir feliçment la seva tasca. El geògraf cal que sàpiga moure's des del variat terreny de les ciències naturals al de la història, i que sigui capaç de copsar tots els lligams i les relacions que afecten entre ells els diversos fets geogràfics. Car no es tracta, com s'esdevé sovint quan s'intenta donar un vernís superficial de modernitat a la geografia, d'una simple juxtaposició de coneixements extrets de les ciències afins (geologia, meteorologia, botànica, història, filologia, etc.), sinó de lligar i relacionar estretament aquests coneixements en funció de l'home i del medi sobre el qual es mou. La geografia, doncs, es basa sobretot en les relacions entre les ciències naturals i les ciències culturals. Per això sovint ha estat qualificada de *filosofia de les ciències de la terra*."²

I, encara, uns apunts complementaris:

"En la bibliografia catalana faltava l'obra que harmonitzés els dos corrents [de recerca geogràfica]: el local, de reivindicació de la coneixença del territori propi, i l'universal, basat en les finalitats de la geografia moderna. [...] Per altra part, la missió que s'ha proposat aquest equip [de redacció] no és tan sols la de sintetitzar la coneixença geogràfica de Catalunya, sinó una altra, tant o més important, com és ara la de presentar una obra d'orientació moderna que faci entenedores al públic català les directrius de la ciència geogràfica actual." (Solé, 1958, p. 12-13)

Per què diem, a l'encapçalament de l'epígraf, que el pensament (geogràfic) de Lluís Solé i Sabarís és *consilient*?

Ens cal recordar en aquest punt que Edward O. Wilson, a *Consilience. The Unity of Knowledge*, una obra de 1998,³ planteja, com a tesi fonamental, la necessitat de superar la separació convencional entre "ciències" i "humanitats" i de caminar cap a una unificació de les disciplines. Per a Wilson, la clau d'aquesta unificació és el concepte teòric que anomena *consilience* (terme intraduable que

2. Solé, 1958, p. 12. La cursiva és nostra.

3. Traduída l'any següent a l'espanyol (vegeu bibliografia).

equivaleix aproximadament a “confluència”); un concepte la consecució del qual ha de ser l'objectiu prioritari del coneixement del futur. Diu l'autor:

“Les fronteres entre disciplines dins de les ciències naturals estan desapareixent, per ser substituïdes per àmbits híbrids canviants en què està implícita la consiliència. Aquests àmbits tallen a través de molts nivells de complexitat, des de la física química i la química física fins a la genètica molecular, l'ecologia química i la genètica ecològica. Cap de les noves especialitats es considera una altra cosa que un focus d'investigació. Cadascuna d'elles és una indústria d'idees fresques i tecnologia que avança.” (Wilson, 1999, p. 18)

Val la pena tenir en compte que no ens trobem, simplement, davant un intent d'“unificar” les ciències naturals (cosa que podríem pensar d'entrada atesa la procedència acadèmica de l'autor). Wilson és prou explícit a l'hora de fer èmfasi en la necessitat d'interacció (consilient) de les ciències naturals amb la filosofia i amb la història:

“Atès que l'acció humana comprèn esdeveniments de causes físiques, per què haurien de ser les ciències socials i les humanitats impermeables a la consiliència dins de les ciències naturals? [...] No hi ha res fonamental que separi el curs de la història humana del curs de la història física, ja es desenvolupi en les estrelles o en la diversitat orgànica. [...] La filosofia té un paper vital en la síntesi intel·lectual, i ens manté vius en el poder i la continuïtat del pensament a través dels segles. [...] Ens estem acostant a una nova era de síntesi, en què la comprovació de la consiliència esdevé el més gran de tots els reptes intel·lectuals. La filosofia, la contemplació del desconegut, és un àmbit que s'està reduint. Tenim l'objectiu comú de convertir en ciència tanta filosofia com sigui possible.” (Wilson, 1999, p. 19-20)

3. Lluís Solé Sabarís i el *paradigma de la complexitat*

A parer nostre, l'actitud científica de Lluís Solé en abordar la *Geografia de Catalunya* (i la seva concepció de la ciència en general) no és, només, *consilient*. També és exemple d'una manera d'abordar allò que Edgar Morin i altres autors de l'anomenat “pensament complex” identifiquen com un *repte de complexitat*:

“Hi ha una inadequació cada vegada més gran, profunda i greu entre els nostres sabers discordes, trossets, encasellats en disciplines, i unes realitats i problemes cada vegada més pluridisciplinaris, transversals, multidimensionals, transnacionals, globals, planetaris. Aquesta inadequació converteix en invisibles els conjunts complexos, les interaccions i retroaccions entre les parts i el tot, les entitats multidimensionals, els problemes essencials. [...] El desafiament de la globalitat és doncs, a la vegada, un desafiament de complexitat. En efecte, hi ha complexitat mentre siguin inseparables els components diferents que constitueixen un tot (com l'econòmic, el polític, el sociològic, el psicològic, l'afectiu, el mitològic) i hi hagi un teixit interdependent, interactiu i interretroactiu entre les parts i el tot, el tot i les parts. Ara bé, els desenvolupaments propis del nostre segle i de la nostra era planetària ens enfronten cada vegada més sovint, i cada vegada d'una manera més ineluctable, als desafiaments de la complexitat.” (Morin, 2000, p. 13-15)

I encara, més endavant:

“El desenvolupament de les ciències de la Terra i de l'ecologia revitalitza a la geografia, ciència complexa per principi en la mesura que implica tant la física terrestre, com la biosfera, com les implantacions humanes. Marginada per les disciplines triomfants, privada de pensament organitzador més enllà del possibilisme de Vidal de la Blache o del determinisme de Ratzel, la geografia, que d'altra banda va proporcionar els seus professionals a l'ecologia i a les ciències de la Terra, recupera les seves perspectives *multidimensionals, complexes i globalitzants*. [...] La geografia s'amplifica fins convertir-se en ciència de la Terra dels homes.” (Morin, 2000, p. 35.)

4. Mirant cap al futur

Alguns punts que em semblen dignes de ser tinguts en compte respecte a la “ubicació” de la *Geografia de Catalunya* (i del seu “promotor”, Lluís Solé), dins la història de la geografia catalana:

- a) Aquesta segueix sent una obra, en molts sentits, “actual” (ni que sigui, només, per l'actitud oberta i innovadora amb què va ser concebuda. Particularment, pel rigor i la seriositat que la informen de principi a fi.
- b) Segueix sent un exemple d'obra *creativa* perquè en ella hi ha el testimoni d'una actitud davant la ciència i els dubtes i les incerteses que la mateixa ciència ens planteja.
- c) Si la geografia futura (amb majúscules i sense qualificatius) continua sent un coneixement socialment rellevant i significatiu, aquesta és una obra a la qual caldrà continuar adreçant la mirada; senzillament, perquè representa una manera en molts sentits modèlica d'abordar la *complexitat* –aquest difícil repte, permanentment obert.

Ens plau evocar, també, en el moment de la cloenda, un apunt de Lluís Casassas a propòsit del llegat comú de Lluís Solé Sabarís i de Pau Vila (traspassat, aquest darrer, cinc anys abans que Solé):

“Foren dos geògrafs que, moguts per un mateix alè vital creador, oferiren una resistència absoluta al desànim, a la facilitat esterilitzadora i al desconhortament.

Foren dos geògrafs als quals no mancà mai un exigent sentit de responsabilitat (exigència, primer, envers ells mateixos, i envers la seva tasca que volien incessant i ben feta). Foren dos geògrafs que moriren en ple treball creador, com si en aquest fet volguessin assenyalar un camí i indicar quina era l'herència i el mandat que ens deixaven.” (Casassas, 1985, p. 79)

Bibliografia

- BERTRAN, Enric (1985). “Lluís Solé i Sabarís: una lliçó de ciutadania i una lliçó acadèmica”, *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*, núm. 4, p. 83-84.
- CASASSAS, Lluís (1985). “Ara fa justament cinc anys...”, *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*, núm. 4, p. 77-79.

- CASASSAS, Lluís [ed.] (1986). "En un aplec sense confi", *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*, núm. 6, p. 11.
- COMPTE, Albert (1985). "Lluís Solé vist per un professor d'Ensenyament Mitjà", *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*, núm. 4, p. 73-76.
- IGLÉSIES, Josep (1989). "Lluís Solé i Sabarís en la geografia catalana", *Memorias de la Real Academia de Ciencias y Artes de Barcelona*, núm. 869, vol. XLIX, p. 13-19.
- MORIN, E. (2000). *La mente bien ordenada. Repensar la reforma, reformar el pensamiento*. Barcelona: Seix Barral.
- SOLÉ, Lluís (1958). "Pròleg" dins: L. SOLÉ [ed.]. *Geografia de Catalunya*. Barcelona: Aedos, vol. I, p. 11-13.
- VIRGILI, Carmina (1979). "El Dr. Lluís Solé i Sabarís i l'escola catalana de Geologia", *Acta Geològica Hispànica*, núm. 14, p. 19-20.
- WILSON, E. O. (1999). *Consilience. La unidad del conocimiento*. Barcelona: Galaxia Gutenberg-Círculo de Lectores.

